

Kuka teki modernin?

Tiina Männistö-Funk: Itse tehty moderni. Gramofoni, polkupyörä ja valokuvaus suomalaisten elämässä 1880-luvulta 1940-luvulle. Scripta Lingua Fennica Edita C 380, Turun yliopisto 2014. 245 s. ISBN 978-951-29-5701-9.

Bruno Latour kysyy, onko kukaan koskaan tavannut inhimillistä yhteisöä, jota ei olisi rakennettu tavaroitten varaan. Hän toteaa myös, että esineet ovat täynnä ihmisten niille antamia merkityksiä. Samantapaisia pohdintoja ihmisten ja esineiden suhteista on paljon. Kun kuluttamisen määrä ja merkitys kulttuurissa on kasvanut, myös tavaroiden ja niiden käyttäjien suhteita pohtiva tutkimus on lisääntynyt. Tiina Männistö-Funkin väitöskäytännön tutkimus palauttaa meidät aikaan, jolloin kulttuurin tavarostuminen, *commodification*, oli vasta aluillaan. Tavaraita oli useimmilla varsin vähän. Ihmisillä oli silti tarve hankkia niitä, ja myös kehittää niille omanlaisiaan ja itsensä näköisiä käyttötapoja aivan samoin kuin nykyisin.

Männistö-Funkin tutkimus vie meidät sen kulutuskulttuurin pariin, joka muodostui Suomessa 1800-luvun lopulta alkaen. Tutkimuskohteina ovat gramofonit, polkupyörät ja valokuvat sekä niiden käyttäjät ja heidän suhteensa näihin esineisiin. Tutkimuksen kysymykset liittyvät siihen, miten suomalaiset alkoivat käyttää uusia tavaroita, miksi juuri näistä tuli niin suosittuja, minkälaisiin tarpeisiin ne vastasivat ja miten niitä käytettiin. Joukossa on aivan uusia esinetyyppejä, kuten itse tehdyt eli kansanomaiset polkupyörät, ja aikaisemman tutkimuksen ulkopuolelle jääneitä käyttäytymisen muotoja, kuten käyntikorttivalokuvat.

Aiheen käsittely päättyi sotavuosiin.

Kaupunkilainen elämäntapa hallitsee mielikuviamme tämän ajanjakson kulutuskuulttuurista, ja tutkimuksen ansioita onkin näkökulman laajentaminen maaseudulle, jossa suurin osa suomalaisia tutkimusjaksolla asui. Tämä tuo uuden näkökulman myös niin sanottuun moderniin elämään, jota on sitäkin tarkasteltu eniten urbaanina ilmiönä, esimerkkeinä vaikkapa mainonnantutkimus tai funktionalistinen asuntoarkkitehtuuri. Männistö-Funkin tutkimuksessa kulutuskuulttuuri ja siirtymisen moderniin näyttävät paikallisina prosesseina, jotka muotoutuivat paikallisyhteisöissä. Kiinnostavat jännitteet muodostuvat ensinnäkin perinteisen ja modernin, maaseudun ja kaupungin sekä eliitin ja tavallisen kansan välille. Tulokulttuurin muodostavat teknologisuus, moderniteetti ja kultuskulttuuri. Männistö-Funk tuntee näihin laajoihin teemoihin liittyvän tutkimusperinteen ja tuo siihen oman lisänsä. Johdantoartikkelia voi suositella lukemiseksi kenelle vain, joka on kiinnostunut kulutuskuulttuurista.

Tutkimuksen aineisto on monipuolista. Lehtiaineisto, valtiopäivämateriaali ja tilastot sekä kirjallisuus ovat historiantutkijalle tyypillisiä aineistoja. Sen sijaan muistitieto ja erityisesti konkreettiset esineet ovat historiantutkimuksessa vähemmän käytettyjä lähteitä, joiden relevanssin tutkimusaiheelle Männistö-Funk osoittaa pätevästi. Esineet on tällä kertaa todella asetettu tutkimuksen keskiöön. Tavallisesta poikkeavat lähderyhmat ja niiden pohtiminen sekä tutkimuksen omista näkökulmista että myös laajemmin historiantutkimuksen näkökulmista ovat mielestäni tutkimuksen kiinnostavinta antia. Tutkimuksessa on päästy hyvin lähelle menneisyyden ihmisten materiaalin kokemusta sekä muistitiedon avulla että myös ottamalla

materiaalin ja esineiden olemus toisissaan. Äänet ja tuntoaistimukset on otettu vakavasti, kuluttajan käytäntöjä ohjaavina elementteinä. Miten sijoittuu esimerkiksi kulttuurisen pääoman kentälle ihminen, joka antoi gramofonin soittaa iskelmää suviyössä keskellä Töölöä? Miksi eri puolilla Suomea rakennettiin polkupyöriä itse, renkaista alkaen? Museotalan edustajana toivon, että monet muutkin tutkijat uskaltaisivat tarttua museokokeelmien runsaaseen tietovarantoon. Sekä museot että tutkijat voisivat Suomessa hakeutua rohkeammin tutkimusyhteistyöhön.

Aineiston monipuolisuus johtaa luontevasti käytettyjen menetelmien ja teoreettisen viitekehyksen monipuolisuuteen. Historiantutkimuksen kentällä tutkimus kiinnittyy lähinnä arjen historiaan ja kulttuurihistoriaan. Männistö-Funk sitoutuu kuitenkin selkeämmin teoreettisiin viitekehyksiin, lähinnä käytäntöteoriaan ja teknologian sosiaalisen rakentumisen teoriaan (*Social Construction of Technology*), joita kumpaakin on historian tutkimuksessa käytetty toistaiseksi vähän. Teknologia avautuu tutkimuksessa sosiaalisen ja kulttuurisen ilmiönä, ei niinkään yksittäisinä laitteina tai laitekokonaisuuksina. Tämä avaa tutkimusta käytäntöteorian suuntaan, koska käyttäjän rooli teknologian muokkauksessa on keskeinen. Käytäntöteoriaa, joka yleensä keskittyy nykyhetken käytäntöklustereihin Männistö-Funk kehittää ottamalla käyttöön historiallisen aineiston, ja korvaa lisäksi *kluusterin* onnistuneella suomenkielisellä käännök-sellä *rykelmä*. Tällaisia käytäntöjen rykelmiä edustavat tutkimuksessa esimerkiksi piironki ja sen päälle sijoitettu käyntikorttialbumi ja näihin liittyvä kahvitteluperinne, mutta myös kuvien näpistely kahvikutsujen yhteydessä. Rohkea tarttuminen teorioihin ja niiden soveltaminen omaan aineistoon onkin

tutkimuksen ansioita. Teoreettinen viitekehys ei tunnu tutkimuksessa päälle liimatulta, vaan teoreettisia kysymyksenasetteluja on käytetty tutkimuskysymysten muotoilussa ja aineiston tarkastelussa. Artikkeliväitöskirjan etu on se, että kirjoittaja on voinut tarkastella tutkimuksensa lopputuloksia etäisyyden päästä ja laajemmin kuin perinteisessä tutkimusmonografiasa.

Artikkelimuoto herättää toki myös jonkin verran kysymyksiä. Siitä seuraa tiettyä kehämäisyyttä, jossa samat asiat toistuvat useita kertoja hieman eri näkökulmista, koska yksittäisten artikkeleiden sisäinen logiikka edellyttää taustojen selvittämistä lukijalle. Johdantoluku kokoaa teemat hyvin yhteen, jopa niin hyvin, että se vie jonkin verran mielenkiintoa yksittäisten artikkeleiden lukemiselta. Turun yliopiston valitsema linja, jossa kaikille teksteille ei luoda yhteistä kirjallisuusaparaattia, vaan viitetiedot ovat erikseen jokaisen artikkelin yhteydessä, haittaa jonkin verran kirjan käyttöä työvälineenä. Nämä eivät kuitenkaan ole vain tämän väitöskirjan erityiskysymyksiä, vaan koskettavat artikkeliväitöskirjamuotoa yleisemminkin.

Männistö-Funk vertaa paikallisia löydöksiä laajempaan historialliseen kontekstiin ja pyrkii tekemään johtopäätöksi suomalaisesta elämästä ja suomalaisesta yhteiskunnasta yleensä. Tässä mielessä lähestymistapaa voi pitää mikrohistoriallisena. Samaan suuntaan viittaa Männistö-Funkin tätä tutkimusta varten luoma *itse tehdyn modernin* käsite, joka sisältää ajatuksen käytännöistä, jotka asettuvat poikkiteloin urbaanin eliitin määrittelemän moderniteetin kanssa. Käsite on itse asiassa yksi tutkimustuloksista. Tutkimus on samalla jälleen yksi lisä postmoderniin traditioon, joka haastaa kertomuksen hegemonisesta ja kaikkialla samanlaisesta modernista sekä tilallisesti (kaupunki–maaseutu)

että sosiaalisesti (eliitti–rahvas). Lieneaarisen jatkumon sijaan tutkimus korostaa epäjohdonmukaisuuksia, riitasointuja ja ylipäänsä arjen ja arkisten käytäntöjen monimuotoisuutta. Kaupunki ja maaseutu sekä perinteinen ja moderni ovat suomalaisen historian tutkimuksen keskeisiä vastinpareja. Männistö-Funk kykenee tuomaan näihin molempiin uusia, kiinnostavia näkökulmia hyvässä vuoropuhelussa aikaisemman tutkimuksen kanssa. Uusia tutkimusaiheita näyttäisi löytyvän esimerkiksi moderniteetin laajenemisen syvemmän problematisoinnin ja kehityskulkujen kansainvälisen vertailun suunnalta.

MINNA SARANTOLA-WEISS
HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO